

Centralisering och decentralisering som politisk ideologi

David Karlsson
Förvaltningshögskolan, Göteborgs universitet

Papper för presentation vid Nordiska kommunforskarkonferensen (NORKOM XXVIII)
i Åbo den 29–30 november 2019.

En av svensk politikens kanske mest synliga men ändå minst studerade politiska konfliktfrågor handlar om centralisering och decentralisering av offentlig serviceverksamhet. Få politiska frågor väcker så starka känslor som när sedan länge etablerad offentlig service försvinner från en ort – till exempel när en byskola flyttas till centralorten eller när ett mindre sjukhus eller en biblioteksfilial läggs ner. Lokala partier bildas och folkinitiativ uppkommer inte sällan i protest mot just sådana centraliseringsbeslut. Och i detta engagemang ligger inte bara en åsiktskonflikt om den specifika verksamheten. En byskola bidrar till exempel med mycket mer än utbildning – den utgör en samlingspunkt i bygden, den är en av få arbetsgivare och – inte minst – den är en symbol för att byn fortfarande är levande och har en framtid (Autti & Hyry-Beihammer, 2014).

Frågan om servicelokalisering är aktuell i alla sammanhang av territoriell organisering där medborgarna bor utspridda över territoriet. I storstaden handlar det ofta om vilka förorter som service ska finnas, medan det i glesbygden främst berör i vilka övriga orter vid sidan av centralorten som service ska upprätthållas. I det senare fallet är demografiska förändringar i form av urbanisering, från glesbygden och mindre tätorter till centralorten, och från glesbygdskommuner till storstadsområden, som gör att frågorna ständigt står på agendan. I nästan hälften av Sveriges kommuner är antalet invånare lägre idag än för 40 år sedan, och i kommuner som krymper är bevarad decentraliserad service allt svårare att åstadkomma (Sysner, 2018). Nedläggningar av offentlig service i avfolkningsbygder sammanfaller därtill med att privat service som livsmedelsaffärer och bensinstationer försvinner, och medverkar till att förutsättningarna för det lokala medborgarskapet omformuleras (Cras, 2017).

En del av denna konfliktfråga kan beskrivas som en territoriellt baserad intressekamp mellan centrum och periferi – dvs mellan huvudstaden och landsorten, eller mellan den regionala eller kommunala centralorten och övriga delar av regionen/kommunen. Här finns en rädsla för att periferins perspektiv kan gå förlorade om den politiska ledningen isoleras till en geografisk plats och anammar centrums utgångspunkter och intressen. Styrkeläget mellan centrum periferi kan också variera beroende på bosättningsmönster, i en del regioner är territoriet stort men en stor del av befolkningen bor i centrum – där är periferin svagare och har svårt att

påverka i till exempel politiska val (Karlsson, 2012). I andra lägen är befolkningen i centralorten och den i periferin mer jämstarka, och där är också konfliktnivån i kommunpolitiken normalt högre (Skoog & Karlsson, 2018).

Med centralisering och decentralisering avses i detta sammanhang inte främst den ständigt pågående diskussionen om relationen mellan stat, regioner och kommuner, och på vilken samhällsnivå olika verksamhetsansvar bör ligga. Fokus ligger istället på den problematik kring geografisk lokalisering av service som återfinns inom varje samhällsnivå. Men det går givetvis också att argumentera för att dessa två diskussioner i grunden hör samman. Och en tydlig likhet är att i både frågorna om servicelokalisering och om stat-kommun-relationer återfinns en värdekonflikt mellan närhet och effektivitet (Pierre, 2001). Å ena sidan finns argumentet att offentlig serviceproduktion kan ske mer effektivt genom stordrift i en eller få enheter, och att den riskeras att fördyras när den bedrivs i många små parallella enheter. Detta är ett instrumentellt argument som talar för centralisering.

Å andra sidan finns argument om decentralisering och närhet som ett mål i sig. Koncentration av verksamhet till färre enheter innebär att servicens tillgänglighet försämras för invånare i periferin. Människor får resa längre för att ta sig till kommunens lokaler, och de praktiska möjligheterna att leva kvar på hemorten försvåras. Människors förutsättningar för att förflytta sig är därtill olika, beroende på fysisk rörlighet och ekonomiska resurser. Minskad tillgänglighet riskerar därför att öka ojämlikheten mellan olika medborgargrupper.

Stordriftsargumentet och tillgänglighetsargumentet är emellertid inte sinsemellan uteslutande – det är fullt möjligt att acceptera båda argumentens giltighet. Men det betyder också att de som godtar logiken i stordriftsargumentet och samtidigt vill upprätthålla – eller kanske till och med öka – servicetillgängligheten, måste vara beredda att säga ja till ökade verksamhetskostnader alternativt kvalitetsförsämringar.

Centralisering av service kan ske inom en kommun eller region – men det går också att förespråka en mer radikal lösning, att slå ihop kommuner och regioner för att åstadkomma centraliseringsvinster. Det ligger förstås ingen automatik i att serviceverksamhet centraliseras bara för att kommuner och regioner slås samman, men det ligger implicit i korten när sådana reformer föreslås, eftersom stordrift ofta är ett centralt motiv (Blom-Hansen, Houlberg, & Serritzlew, 2014; Tavares, 2018). Och sammanslagningsreformer innebär att balansen mellan centrum och periferi ändras, tidigare centrum riskerar att bli ny periferi och avståndet till centrum för den tidigare periferin riskerar att ökas ytterligare.

Finns det en ideologisk centraliserings–decentraliseringsdimension?

Eftersom frågor om var verksamheter ska ligga är så central i alla kommuner och regioner, och frågan om sammanslagningsreformer ständigt är på bordet, är en intressant fråga om det finns en underliggande *ideologisk dimension* i svensk politik som fångar de principer och värden kopplade till centralisering och decentralisering av service som ovan beskrivits.

Analytiskt skulle man kunna argumentera för att så borde vara fallet, ett parti eller en politisk aktör borde gå att placera på en skala mellan idealtypisk centralism och decentralism. Men att säga att en ideologisk dimension existerar i sinnevärlden är en annan sak. Det senare skulle innebära att det går att påvisa förekomsten av grundläggande principiella värderingar, i detta fallet om centralisering och decentralisering, som sedan återkommande och systematiskt kommer till uttryck när människor positionerar sig i konkreta sakfrågor som berör lokalisering av service. Om dimensionen existerar borde en person som är som är centralist i en lokaliseringsfråga också förväntas vara det i en annan.

Ur ett demokratiskt perspektiv är ideologiska dimensioner ett praktiskt hjälpmedel för väljarna att sortera mellan politiska alternativ. Om partierna har tydliga positioner på en sådan dimension underlättar det för väljare att genom valet styra politikens inriktning. Politiken som bedrivs under en valperiod har att hantera en mängd konkreta sakfrågor, varav många är svåra att förutse på valdagen. Men om partivalet grundas på partiernas principiella ideologiska positioner kan väljaren förvänta sig att partiföreträdarnas ställningstaganden i sakfrågor under valperioden styrs av dessa principer. Och därmed går det ändå att argumentera för att valhandlingen styr politikens inriktning.

Den eventuella förekomsten av en centraliserings–decentraliseringsdimension är därför särskilt intressant att undersöka bland våra folkvalda politiker. Det är också troligt att ideologiska dimensioner är lättare att identifiera bland just politiker, som är mer vana än övriga medborgare att tänka om politik i sådana banor.

Det är också tänkbart att en sådan eventuell dimension existerar men endast i begränsad utsträckning fångas av partisystemet. Individuella politikers uppfattningar torde i sådana fall snarare förklaras av andra faktorer än partitillhörighet, såsom deras egna intressen och erfarenheter. Kan det till exempel vara så att politikers bostadsort – i kommunen, i regionen eller i riket spelar in för hur de ser på centralisering och decentralisering? Om så är fallet är det också nyttig kunskap att ha för väljarna när de tar ställning till partierna och deras kandidater.

I vilken utsträckning inställning till centralisering och decentralisering de facto hänger samman och utgör en ideologisk dimension i svensk politik är således en empirisk fråga värd att testa. Likaså frågan om i vilken grad denna eventuella dimension fångas av partisystemet liksom i vilken grad politikers egen fysiska placering i centrum respektive periferin påverkar deras åsikter.

I detta arbetspapper är därför syftet att på empirisk grund nysta i frågan om det är rimligt att tala om en ideologisk centraliserings–decentraliseringsdimension i svensk kommun- och regionpolitik, hur partierna i så fall kan placeras på denna dimension och vilka faktorer vid sidan av parti som påverkar hur politiker på lokal och regional nivå positionerar sig.

Underlaget för analysen är enkäten Kommun- och landstingsfullmäktigeundersökningen (KOLFU) 2017 som gick ut till samtliga folkvalda på lokal och regional nivå i Sverige vintern 2017. Enkäten besvarades av 9,180 politiker med en svarsfrekvens på 66,4 procent i

kommunerna och 71,3 procent i regionerna. Äldre politiker svarade i något högre grad än yngre, kvinnor i aningen högre grad än män, och Sverigedemokratiska politiker är underrepresenterade – svarsfrekvensen för SD ligger på 48 procent där de övriga partierna ligger mellan 65 och 76 procent. I 97 procent av kommunerna låg svarsfrekvensen över 50 procent – i mediankommunen svarade 26 ledamöter. I endast en region understeg svarprocenten 60 procent – i medianregionen svarade 51 ledamöter (Karlsson, 2017). Flera av de frågor som undersöks har också ställts i riksdagsundersökningen – men denna studie är (hösten 2019) försenad och kan inte användas i detta papper.

I KOLFU 2017 ställdes fem frågor som tydligt knyter an till avvägningar mellan centralisering och decentralisering av service. Fyra av dem var politiska förslag som politikerna tog ställning till och en fråga var explicit utformad som en ideologisk dimension. Vi ska nu se närmare på hur svaren föll i dessa frågor, och hur svaren hänger samman med varandra.

Politikers åsikter om lokalisering av service

Frågor om skola och sjukvård

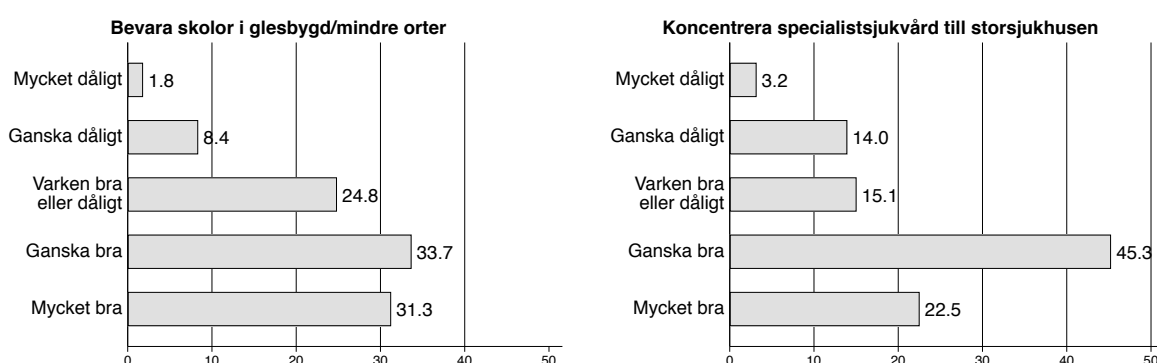
Utbildning är de svenska kommunernas största ansvarsområde. Skolnedläggningar hör också till de hetaste frågorna i dagens svenska kommunpolitik (Fogelholm, de Fine Licht, & Esaiasson, 2019). Även om urbaniseringen under hundra år har lett till en ständig omstrukturering av skolorganisationen och nedläggning av byskolor till förmån för större skolor i centralorter är frågan fortfarande ytterst känslig. Protestaktioner, bildandet av lokala partier och inte minst upprepade folkinitiativ för lokala folkomröstningar i skolfrågor bär syn för sägen (Jungar, 2013; Larsson Taghizadeh, 2016; Uba, 2016). Å andra sidan finns det resultat som tyder på att skolnedläggelser överlag inte är så dramatiska att de påverkar valresultatet för ansvariga partier (Wänström & Karlsson, 2012). I KOLFU-undersökningen ställdes politikerna inför ett politiskt förslag som rörde just lokalisering av skolverksamhet, nämligen: ”Bevara skolor i glesbygd/mindre orter”.

De svenska regionernas avgjort största ansvarsområde är sjukvård. Hösten 2019 finns i Sverige ca 80 sjukhus varav 8 är (stora) universitetssjukhus. I varje region utan universitetssjukhus finns därtill ett regionsjukhus, normalt men inte alltid i residensstaden. I några storstäder finns flera sjukhus, och Karolinska sjukhuset är lokaliserat i flera kommuner. Övriga sjukhus, som normalt är betydligt mindre, återfinns i mindre och mellanstora kommuner. Det finns en riklig forskning kring sjukhusstorlekens betydelse, och mycket tyder på att större sjukhus ger bättre utfall – även om frågan om ekonomiska vinster är mer komplex (Brommels & Vintmyr, 2015). Det tycks också vara en uppfattning bland sjukvårdsansvariga att just specialiserad vård har större stordriftsfördelar (Svarts, 2017).

Bevarandet av mindre sjukhus har emellertid varit den troligen största konfliktfrågan i svensk regionpolitik under senare år (Andersson, 2006). Framväxten av regionala sjukvårdspartier har också i mycket varit en reaktion på centraliseringssträvanden på denna punkt (Lindbom, 2014).

I KOLFU tog politikerna ställning till förslaget att ”Koncentrera specialistvård till storsjukhusen”. Förslaget om specialistsjukvård handlar inte uttryckligen om nedläggning av mindre sjukhus utan snarare om en avlövnig, som på längre sikt kan förväntas göra de mindre sjukhusens verksamheter mer begränsade och potentiellt aktualisera en nedläggning. Resultaten av skol- och sjukhusfrågan presenteras i figur 1 och 2 nedan.

Figur 1 och 2 – Politiska förslag om lokalisering av skolor och sjukhus, procent

Decentraliseringsförslaget att ”bevara skolor i glesbygd/mindre orter” får mycket stort stöd bland kommun- och regionpolitiker. Närmare två tredjedelar är positiva och endast tio procent är negativa. Centraliseringsförslaget att ”koncentrera specialistsjukvård till storsjukhusen” tycker däremot hela 68 procent är ett bra förslag, men jämfört med skolfrågan är andelen som tycker det är dåligt något större (17 procent). Korrelationen mellan de två förslagen är som förväntat signifikant och negativ, men förvånande låg: $r = -.21$. En kontroll visar att endast en knapp majoritet (51 procent) är konsekventa i så måtto att man är centralist eller decentralist i båda frågorna, men hela 41 procent inkonsekvent instämmer och åtta procent förkastar båda förslagen.

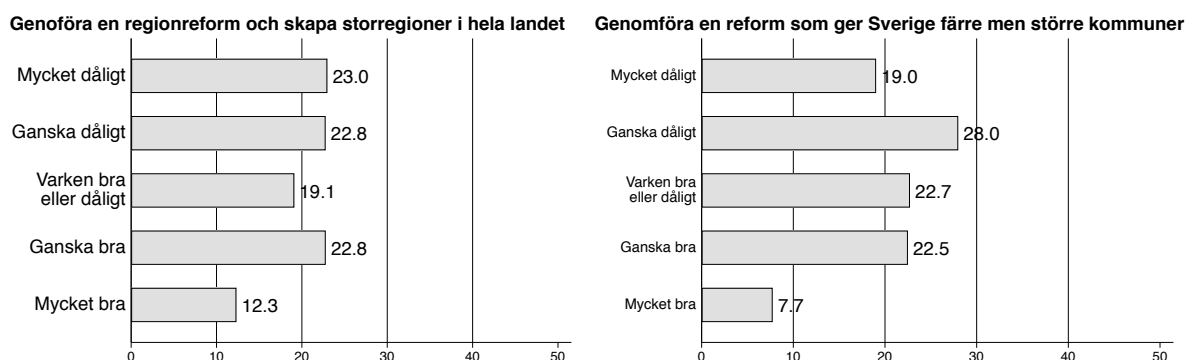
Frågor om strukturreformer

Kommunsammanslagningar och regionreformer har varit på tapeten i Sverige under många år (Johansson, Karlsson, Johansson, & Norén Bretzer, 2007; SOU, 2007:10, 2016:48). I Norden och övriga Europa har reformer genomförts (Baldersheim & Rose, 2010) men i Sverige har inga förändringar av betydelse genomförts under 2000-talet. Istället för sammanslagningar har dock olika former av mellankommunal och mellanregional samverkan vuxit sig allt starkare.

I förslag om strukturreformer återfinns normalt förhoppningar om stordriftsfördelar som ett tungt argument. Många regioner och kommuner har av upprepade utredningar ansetts för små för att genomföra sina åtaganden på ett effektivt sätt. Att stödja en sammanslagningsreform torde därför ha starka inslag av centralistiska värderingar för kommun- och regionpolitiker.

Två förslag i KOLFU i berörde strukturreformer om rikets indelning: ”Genomföra en regionreform och skapa storregioner i hela riket”, respektive ”Genomföra en reform som ger Sverige färre men större kommuner”. Resultaten presenteras i figur 3 och 4.

Figur 3 och 4 – Förslag om strukturreformer, procent

I strukturfrågorna är politikernas åsikter betydligt mer spridda, även om det är fler som är kritiska mot sammanslagningsreformerna än som är positiva. Ungefär 35 procent stöder en regionreform och 30 procent stöder en kommunreform. Sambandet mellan svaren på dessa två frågor är positivt och starkt ($r = +.55$). Bland politikerna är tre fjärdedelar konsekventa i så måtto att de antingen förkastar båda förslagen (55 procent) eller stöder dem (20 procent), medan en fjärdedel är inkonsekventa då de antingen stöder regionreform men förkastar kommunreform (15 procent) eller vice versa (10 procent).

C–d-skalan

De ovan presenterade politiska förslagen rör konkreta lokaliseringsfrågor och strukturreformer med troliga implikationer för lokalisering. Ett huvudsyfte med detta papper är nu att undersöka om det finns en underliggande gemensam centraliserings–decentraliseringsdimension som påverkar hur svaren föll i dessa frågor.

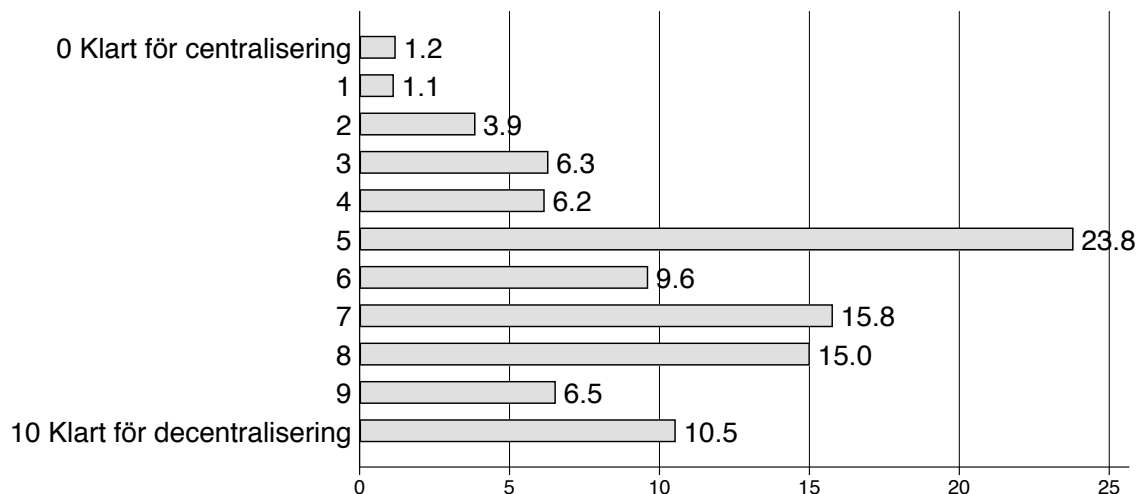
I ett försök att fånga en sådan dimension ställdes i KOLFU för första gången en fråga som placerades i samma batteri som tre andra generella ideologiska dimensioner: vänster–höger dimensionen, den gröna dimensionen samt en fråga om ett mångkulturellt samhälle syftad att fånga gal–tan-dimensionen (”Grön, Alternativ, Libertär –Traditionell, Auktoritär, Nationalistisk2) – se figur 5 nedan.

Frågan om centralisering/decentralisering löd: ”När det gäller lokalisering av service talas ibland om en politisk dimension mellan 1) dem som vill ha en centraliserad offentlig verksamhet inom kommunen/landstinget (för effektivitetens och kvalitetens skull) och 2) dem som vill ha en decentraliserad offentlig verksamhet (för att främja rättvis tillgång till service överallt). Var skulle du placera dig själv på en centraliserings-decentraliseringsskala? Och precis som för övriga ideologiska frågor i samma batteri svarade politikerna på en elvgradig skala, i detta fall från 0 ”klart för centralisering” till 10 ”klart för decentralisering”. Frågan kommer framöver att kallas *c–d-skalan*, och resultaten från KOLFU presenteras i figur 6.

Figur 5 – frågor om ideologiska dimensioner

NU KOMMER NÅGRA FRÅGOR OM DINA POLITISKA ÅSIKTER	
Fråga 13	<p>Det talas ibland om att politiska åsikter kan placeras in på en vänster-högerskala. Var någonstans skulle du placera dig själv på en sådan vänster-högerskala?</p> <p style="text-align: center;">Klart till vänster 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐</p> <p style="text-align: center;">Varken till vänster eller höger 4 5 6 Klart till höger 9 10 ☐ ☐</p>
Fråga 14	<p>Det talas ibland om en grön dimension i svensk politik. Ange med hjälp av skalan nedan var du skulle placera dig själv på den gröna dimensionen?</p> <p style="text-align: center;">Inte alls åt det gröna hållet 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐</p> <p style="text-align: right;">Mycket långt åt det gröna hållet 9 10 ☐ ☐</p>
Fråga 15	<p>När det gäller lokalisering av service talas ibland om en politisk dimension mellan: 1) dem som vill ha centraliserad offentlig verksamhet inom kommunen/landstinget (för effektivitetens och kvalitets skull) och 2) dem som vill ha decentraliserad offentlig verksamhet (för att främja rättvis tillgång till service överallt). Var skulle du placera dig själv på en centraliserings-decentraliseringskala?</p> <p style="text-align: center;">Klart för centralisering 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐</p> <p style="text-align: right;">Klart för decentralisering 8 9 10 ☐ ☐ ☐</p>
Fråga 16	<p>Man talar ibland om att utvecklingen går mot ett samhälle där många kulturer och olika livsstilar möts och finns parallellt. Vad är din inställning till ett sådant mångkulturellt samhälle?</p> <p style="text-align: center;">Negativ till ett mångkulturellt samhälle 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐</p> <p style="text-align: right;">Positiv till ett mångkulturellt samhälle 9 10 ☐ ☐</p>

Figur 6 Centraliserings-/decentraliseringsdimensionen ("c-d-skalan"), procent

Liksom för de fyra sakfrågorna uppvisar svaren om c-d-skalan ingen enkel normalfördelning. Dessa faller istället över hela skalan med mittalternativet 5 som typvärde (24 procent). Medelvärde på skalan 0–10 är 6,1 och standardavvikelsen 2,3. Bland de svarande lutar 18 procent mer åt centraliseringshållet och 58 procent mer åt decentraliseringshållet. Endast en dryg procent är renodlade centralister medan 10,5 procent är renodlade decentralister.

Finns det en underliggande ideologisk dimension – och fångar c–d-skalan den?

Nästa fråga är hur svaren på frågorna om centralisering och decentralisering hänger samman. Om c–d-skalan är en indikator för en underliggande ideologisk dimension borde svaren på denna fråga ha logiska och signifikanta samband med svaren om skola, sjukvård och struktur-reformer. Politiker som är mer åt det decentralistiska hållet på c–d-skalan borde vilja bevara skolor i glesbygd men motsätta sig centralisering av sjukvård och sammanslagningsreformer, medan centralister borde tycka motsatsen. I tabell 1 nedan presenteras en korrelationsanalys mellan åsikterna i skal-frågan och de fyra sakfrågorna.

Tabell 1 – Korrelationsanalys mellan frågor om centralisering och decentralisering (Pearsons r)

	A C–d-skalan	B Koncentrera specialist- sjukvård	C Bevara sko- lor i gles- bygd	D Storregioner	E Färre men större kom- muner
A Decentraliseringsdimension 0–10 0(centralisering – 10 (decentralisering)	1				
B Koncentrera specialistsjukvård till storsjukhusen	-,13***	1			
C Bevara skolor i glesbygd/mindre orter	+,29***	-,21***	1		
D Genomföra en regionreform och skapa storregioner i hela riket	-,14***	+,21***	-,23***	1	
E Genomföra en reform som ger Sverige färre men större kommuner	-,24***	+,25***	-,29***	+,55***	1

*** p<.001

Resultaten visar att varenda korrelation mellan de fem undersökta frågorna är statistiskt signifikanta på .001-nivån, och alla samband går i den förväntade riktningen i termer av centralism och decentralism. Det talar för att det finns en underliggande dimension i materialet.

Men, sambanden är i de flesta fall förvånansvärt svaga, inte minst mellan sakfrågorna och c–d-skalan. Den sakfråga som har starkast samband med c–d-skalan är bevarandet av skolor i glesbygd (+.29) medan sambandet med sjukhusfrågan endast är -.13. Frågan om sjukhuscentralisering har därtill starkare samband med de övriga tre sakfrågorna (+.24 – +.25) än med c–d-skalan.

Även regionreformfrågan är svagt kopplad till c–d-dimensionen (-.14) medan kommunreform däremot är något starkare kopplad (-.24). Kommunreformsfrågan är för övrigt den fråga av de fem som har starkast sammanlagt samband med de fyra övriga. Det är svårt att se någon tydlig logik i detta.

Faktoranalyser (ej redovisade här) avslöjar att det finns en underliggande faktor i de undersökta frågorna med ett eigenvalue på 1,1. Men denna faktor bygger tungt på de två strukturreformfrågorna och deras starka interna samband. Analyserna visar vidare att om inte båda strukturreformfrågorna är med i modellen når inte resultaten Kaisers kriterium. Detta gäller oavsett om c–d-skalan ingår i modellen eller ej. Sambandet mellan den faktorsvariabel som produceras av de fyra sakfrågorna och svaren på c-d-skalan är s –0,26, vilket är klart signifikant, men vi kan samtidigt konstatera att detta samband är svagare än det mellan skalfrågan och skolfrågan. Ett ytterligare test visar att Cronbachs alpha för de fem aktuella frågorna är 0,63 och för sakfrågorna utan c–d-skalan 0,62, vilket normalt är för låga värden för att skapa

ett index av dessa variabler. Alla dessa resultat tyder på att det är svårt att tala om en underliggande dimension i de undersökta frågorna, annat än för strukturreformer.¹

C–d-skalan och andra ideologiska skalor

Frågan om c–d-skalan ställdes i anslutning till tre andra ideologiska dimensionsfrågor varav två är beprövade och har ställts i tidigare undersökningar: Vänster/höger respektive en grön dimension. Dessutom ställdes en mindre beprövad fråga som syftade till att spegla gal–tan-dimensionen. I samtliga fall gavs svaren på elvagrådiga skalor. Frågeformuleringarna presenterades i figur 5 ovan.

Tabell 2 – Samband mellan politiska ideologier och åsikter i c–d-frågor

	C–d-skala	Koncentrera sjukvård	Bevara skolor	Regionreform	Kommunreform
F Var någonstans skulle du placera dig själv på en vänster–högerskala? 0 klart till vänster – 10 klart till höger	+0.09***	+0.10***	+0.04**	-.19***	-.04***
G Var du skulle placera dig själv på den gröna dimensionen? 0 inte alls åt det gröna hållet – 0 mkt långt åt det gröna hållet	+0.13***	-.02*	+0.10***	+0.13***	.01
H Vad är din inställning till ett sådant mångkulturellt samhälle? 0 negativ – 10 positiv	+0.03**	+0.05***	-.12***	+0.28***	+0.15***

Resultaten visar att politiker till höger placerar sig något längre åt decentraliseringshållet på c–d-skalan, de är mer positiva till att bevara skolor i glesbygd och mer negativa till samman-slagningsreformer. Däremot är politiker till höger mer positiva till att centralisera sjukvård. Gröna politiker är också mer åt decentraliseringshållet generellt, men de är också mer positiva till storregioner.

Gal–tan-skalans samband är mest förvirrande. Politiker positiva till mångkultur (gal) är något mer åt decentraliseringshållet på den principiella c–d-skalan, men de är centralister i sakfrågorna. Det gäller i synnerhet regionfrågan där sambandet är hela +.28. Det betyder att politikernas inställning till frågan om storregioner har starkare samband med deras placering på gal–tan-skalan och vänster–högerskalan än placeringen på c–d-skalan.

Förutom sambanden mellan gal–tan och vänster–höger med regionfrågan är ändå korrelationerna mellan frågorna om centralisering och decentralisering och de traditionella ideologiska dimensionerna svaga. Även om det är svårt att identifiera någon tydlig underliggande ideologiska centraliserings-decentraliseringsdimension som förklarar inställningen i lokaliseringsfrågorna går det ändå att slå fast att svaren på dessa frågor (undantaget regionfrågan) i än mindre grad styrs av positioner på andra etablerade ideologiska dimensioner.

¹ Det kan här tilläggas att jag även undersökt sambanden med enkätfrågor om förstärkt lokalt självstyre och omfördelning av resurser mellan rika och fattiga kommuner (Karlsson & Gilljam, 2014), en annan typ av decentraliseringspolitik. Men denna fråga hade så svaga samband med övriga centralisering- och decentraliseringsfrågor att jag valt att inte ens inkludera en diskussion om denna form av decentralisering i papperet och resultaten redovisas inte här.

Förklaringar till politikernas åsikter om lokalisering på individ- och kommunnivå

Vi börjar nu närma oss den del av papperet som söker förklaringsfaktorer bakom variationen i politikernas åsikter om centralisering och decentralisering. Den metod som kommer att användas är flernivåanalys med fixa effekter. I en flernivåanalys är det möjligt att skilja på variation i svaren på kommunnivå respektive individnivå, och identifiera effekter av faktorer på båda nivåerna. Resultaten av denna analys presenteras nedan i tabell 5.

I ett första steg av analysen, i en ”tom” null-modell, är det möjligt att ta reda på hur stor andel av den totala variationen i svaren som ligger på kommunnivå. Det visar sig här att endast drygt fyra procent av variationen ligger på kommunnivån för c–d-skalan och för frågorna om sjukhus och skola. För strukturfrågorna är andelen något högre: sju procent för regionfrågan och sex procent för kommunfrågan. Denna nivå på variation på kommunnivå (Intra Class Correlation – ICC) är relativt normal för frågor i KOLFU. Möjligen hade man förväntat sig något högre ICC för frågor som så tydligt har geografisk anknytning. En kontrollanalys visar att ytterligare någon procentenhet av variationen skulle kunna läggas på regional nivå på flera av frågorna, men det regionala perspektivet kommer inte att analyseras vidare här.

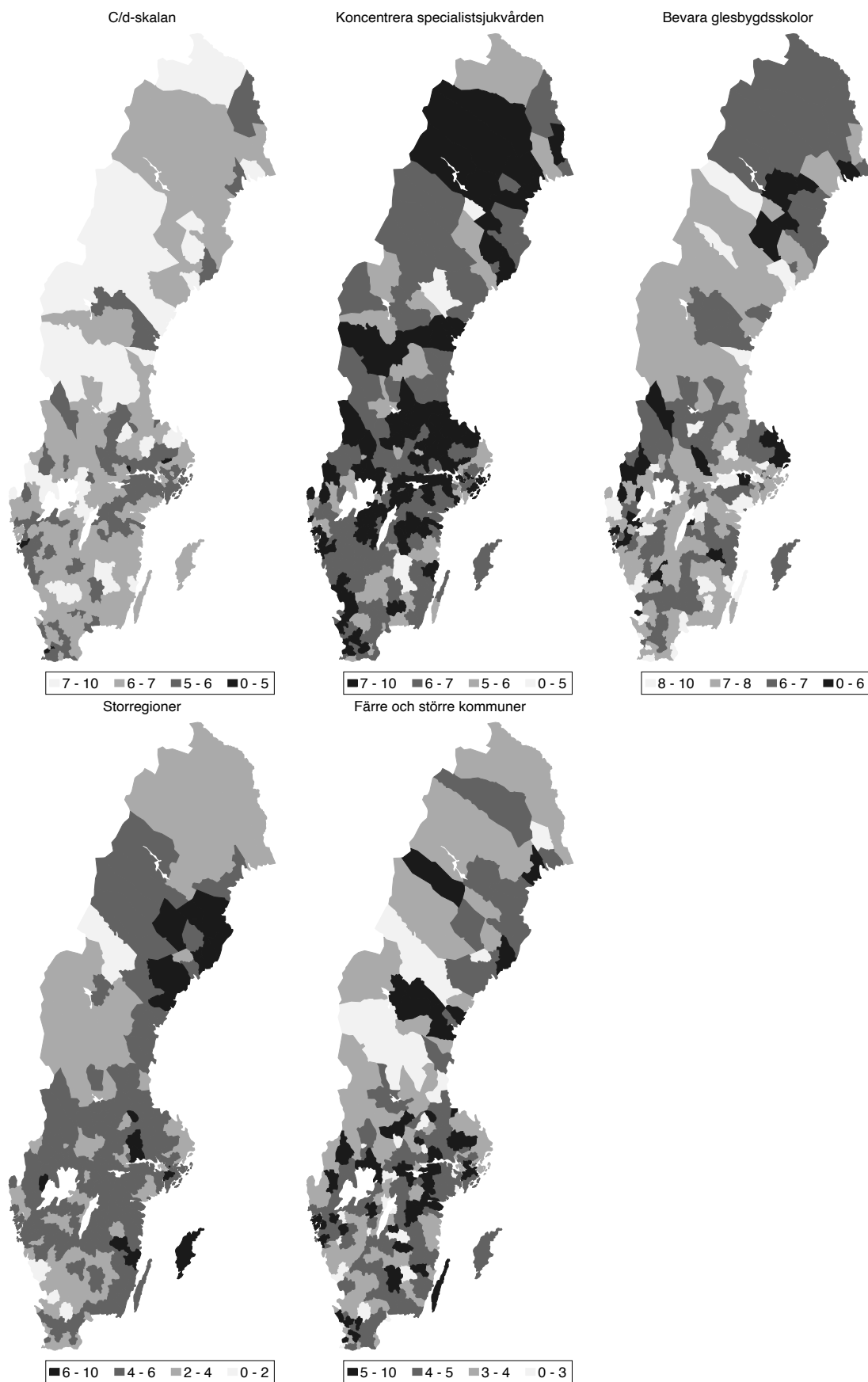
Med hjälp av aggregerade resultat på kommunnivå är det möjligt att identifiera i vilka kommuner som politikerna är mest centralistiska och decentralistiska. Topplistor över de fem mest extrema hållningar i respektive fråga redovisas därefter nedan i tabell 3.

I kartfigurerna (figur 8) nedan presenteras resultaten enligt en gråskala där de mörkaste kommunerna är de mest centralistiska och de ljusaste de mest decentralistiska.

Tabell 3 De fem mest centralistiska och decentralistiska kommunerna, byggd på svarande politikernas medelvärde (0–10) i fem frågor

	A C–d-skala		B Koncentrera specialistsjukvård		C Bevara skolor i glesbygd		D Storregioner		E Färre men större kommuner	
Mest dec.	Vilhelmina	8,36	Degerfors	3,97	Gullspång	8,93	Örnsköldsvik	7,62	Ydre	1,46
	Älvdalen	8,38	Malå	4,29	Sala	8,65	Sala	6,85	Mullsjö	1,71
	Sollefteå	8,44	Sollefteå	4,69	Dorotea	8,57	Norsjö	6,75	Essunga	1,79
	Härjedalen	8,50	Eksjö	4,81	Bromölla	8,48	Vännäs	6,56	Munkfors	2,00
	Dorotea	8,93	Vetlanda	5,00	Uppvidinge	8,48	Kramfors	6,50	Degerfors	2,06
Mest cen.	Malmö	4,84	Vindeln	9,00	Lindesberg	5,10	Laholm	1,30	Umeå	6,73
	Kungälv	4,81	Ånge	8,52	Arvika	5,16	Strömsund	1,71	Karlstad	6,53
	Sundbyberg	4,77	Gnesta	8,44	Älvsbyn	5,29	Falkenberg	1,71	Borgholm	6,25
	Staffanstorp	4,64	Luleå	8,39	Båstad	5,45	Varberg	1,74	Stenungsund	6,17
	Knivsta	5,00	Sundsvall	8,28	Norrtälje	5,51	Hässleholm	2,00	Västerås	6,13

Figur 8 Centralistiska och decentralistiska kommuner, byggd på svarande politikers medelvärde (0–10) i fem frågor. Mörkare färg indikerar decentralistisk position och ljusare

En analys på kommunnivå visar rimliga och förväntade resultat i flertalet fall: När det gäller c–d-skalan är centralisterna flest i kommuner i storstadsområden medan decentralisterna är flest i Norrlands inland. Vi noterar till exempel att Sollefteå finns bland de mest centralistiska kommunerna i sjukvårdsfråga. Sollefteå i Västernorrland är ett av de kanske mest uppmärksammade fallen när det gäller lokalisering under senare år, då nedläggningen av det lokala BB-sjukhuset mötts av stort folkligt motstånd (Larsson, 2018). Bland de tre kommuner som är mest negativa till storregioner återfinns tre kommuner i Halland, en region som utmärkt sig särskilt starkt i sitt motstånd mot alla typer av regionsammanslagningar. Bland de mest centralistiska kommunerna i kommunreformfrågan finns Ölandskommunen Borgholm, som nyligen haft en folkomröstning om att gå samman med grannen Mörbylånga – något som folket sa nej till.

Men slående i topplistan och av kartfigurerna är att mönstret stad-land som är som tydligast i c–d-skalan men svårare att tolka in i de övriga frågorna där större och mindre kommuner återfinns i båda lägren. Vi behöver mer finfördelade, multivariata analyser för att värdera effekter av kommunernas geografiska belägenhet.

Flernivåanalys – modelldesign

I det följande kommer flernivåanalys med fixa effekter att genomföras på kommunal och individuell nivå med de fem frågorna om lokalisering av service som beroende variabler. För varje fråga kommer sex modeller att analyseras, en ”tom” null-modell där inga oberoende variabler ingår, en modell (M1) med kontrollvariabler på individnivå som inte har några uppenbara kopplingar till lokaliseringsfrågor; M2 där frågor som direkt berör centrum och periferiaspekter på både individuell och kommunal nivå inkluderas och M3 där partitillhörighet är oberoende variabel. I M4 är samtliga variabler i M1–3 inkluderade. Detta upplägg gör det möjligt att jämföra effekter och förklaringskraft av faktorer relaterade till centrum och periferi respektive parti.

Slutligen introduceras i M5 frågor om respondenternas identifikation med olika samhällsnivåer, och för de fyra sakfrågorna ingår i denna modell även svaret på c–d-skalan som oberoende variabel. Argumentet för det senare är att testa om c–d-skalan kan användas som ett mått på centralisering–decentraliseringsdimension som under kontroll för allting annat ger självständiga effekter på åsikter i sakfrågorna. Och att identifikationen med samhällsnivåerna ligger i M5 och inte M2 motiveras med att dessa låg sist i KOLFU:s webbenkät och har en väsentligen lägre svarsfrekvens än övriga frågor – och att modeller där detta batteri ingår därför inte kan jämföras rakt av med övriga utan att ta hänsyn till det lägre N-talet.

I samtliga fall är de beroende variablerna kodade 0–10 och de oberoende 0–1, det gäller så väl de dikotoma variablerna som de kontinuerliga. I det senare fallet är variablerna omkodade så att 0 representerar minimum och 1 maximum bland de svarande representanterna.

Antalet variabler är i detta skede stort och urvalet något spretigt. Syftet är att i framöver göra mer specifika modeller och med teoretiskt grundade val av förklaringsfaktorer. Flertalet uppgifter om individuella bakgrundsfaktorer härrör från SCB och finns tillgängliga för hela urvalet, inklusive bortfallet. Det gäller även faktorer på kommunnivå. När modeller innehåller oberoende variabler som bygger på enkätfrågor medför det normalt att det interna bortfallet ökar. Analyserna är presenterade nedan i tabell 5.

Resultat

I detta avsnitt presenteras variablerna i respektive modell – och deras effekter redovisas. I redovisningen fokuseras på effekterna i M5, under kontroll för alla andra variabler. För variablerna i respektive modell redovisas även en summerande tabell där det framgår om de ingående faktorerna har signifikanta effekter i decentralistisk (D) eller centralistisk (C) riktning i de fem frågorna i M5.

Kontrollvariabler på individnivå (M1)

På individnivå, och utan några baktankar om förväntade effekter, inkluderas i modellen M1 som *kontrollvariabler* kön (kvinna = 1); ålder (kontinuerlig), född i utlandet, född utanför länet, utbildad (hög/eftergymnasial respektive låg/förgymnasial – med medelutbildad (gymnasial) som kontrollgrupp), samt disponibel inkomst (kontinuerlig). Eftersom dessa frågor grundar sig på registerdata finns uppgifter om nästan alla respondenter.

Resultat: Kvinnor är mer decentralistiska – och män mer centralistiska – i alla frågor utom sjukvårdsfrågan där ingen signifikant könseffekt finns. Ålder har däremot endast effekt på just sjukvårdsfrågan, där äldre politiker är mer centralistiska och yngre mer decentralistiska.

Politiker som är födda i utlandet klassar sig som mer centralistiska på c–d-skalan men placerar sig som mer decentralistiska i sjukvårds- och skolfrågan. De som är inflyttade i länet klassar sig däremot som mer decentralistiska på c–d-skalan men inomnationell migration har inga effekter på sakfrågor.

Utbildning har ingen effekt på c–d-skalan, men högutbildade är mer centralistiska i alla fyra sakfrågor, medan lågutbildade är mer decentralistiska i skolfrågan. Inkomstnivå samvarierar positivt med centralism i de fyra sakfrågorna.

Tabell 4 Effekter i centralistisk (C) och decentralistisk (D) riktning av personliga bakgrundsfaktorer

	C–d-skala	Koncentrera sjukvård	Bevara skolor	Region-reform	Kommun-reform
Kön (kvinna)	D		D	D	D
Ålder		C			
Född i utlandet	C	D	D		
Inflyttad till länet	D				
Utbildning (hög)		C	C	C	C
Utbildning (låg) (kontroll: medel)			D		
Disponibel inkomst		C	C	C	C

På individnivå i M1 ingår även frågor om *respondenternas politiska uppdrag*: om de tillhör kommunens styre eller opposition, om de är personvalda i valet, om de är ledamöter i regionfullmäktige, är dubbelledamöter i kommun- och regionfullmäktige (med de som enbart är ledamöter i kommunfullmäktige som kontrollgrupp), samt vilken formell position de har i kommunens politiska hierarki (rangindex från 0 ”backbencher”/fullmäktigeledamot utan andra uppdrag till 1 kommunstyrelsens ordförande).

Tabell 5 Vad förklarar kommun- och regionpolitikens åsikter i fem lokaliseringsfrågor – flernivåanalys med fixa effekter.

	Beroende variabel: C-d-skala					Koncentrera specialistsjukvården					Bevara skolor i glesbygd							
	NULL	M1	M2	M3	M4	M5	NULL	M1	M2	M3	M4	M5	NULL	M1	M2	M3	M4	M5
Kön (kvinna)		0,1*			0,2**	0,2**	0				0	0	0,3***				0,4***	0,4***
Ålder		0,4**			0,2	0,1	2,2***				2,2***	2,1***	0				0,1	-0,2
Född utlandet		-0,2*			-0,1	-0,3*	-0,6***				-0,5***	-0,5***	0,4***				0,4***	0,3**
Inflyttad till länet		-0,1			0	0,1*	0,1				0,1	0	-0,2**				-0,1	0,1
Utbildning (hög)		0			0	0	0,3***				0,2***	0,2**	-0,2***				-0,2***	-0,2**
Utbildning (låg) (kontroll: medel)		-0,2			-0,2	-0,2	-0,1				-0,1	-0,2	0,3**				0,3*	0,3*
Inkomst		-2,7***			-0,7	-0,9	4,1***				2,4***	2,7***	-5,9***				-2,4***	-2,2***
Parlamentarisk position (majoritet)		-0,2***			-0,1*	-0,1*	0,1				0	0	-0,6***				-0,4***	-0,4***
Personvald		0,3***			0	-0,1	0,1				0,3***	0,3***	0,5***				0	-0,1
Ledamot RF		-0,2			-0,1	-0,1	0,7***				0,3*	0,3*	-0,6***				-0,3**	-0,3*
Ledamot KF&RF (Kontroll: bara KF)		0			0	0	-0,4*				0	0	0,4*				0	0
Kommunalt rangindex		0,1			0	0	0,7***				0,5***	0,4**	-0,9***				-0,7***	-0,6***
Bor i centralortens utkant			0,2***		0,2***	0,3***		-0,1		0	0			0,4***			0,3***	0,2**
Bor i annan tätort			0,7***		0,6***	0,6***		0,1		0	0,1			0,4***			0,5***	0,3***
Bor utanför tätort			0,9***		0,5***	0,4***		-0,1		0	0,1			0,9***			0,5***	0,4***
Uppväxt Stad, större tätort			-0,1		0	-0,1		0,4***		0,1	0,1			-0,4***			-0,1	-0,2
Uppväxt Mindre tätort			0		0	-0,1		0,1		0	0			-0,2*			0	-0,1
Uppväxt Ren landsbygd			0,5***		0,2*	0,1		0,1		0	0			0,3**			0,2*	0,1
Bor i landsbygdskommun			0,2*		0,2*	0,2		0		0	0			-0,5***			-0,4**	-0,5***
Bor i pendlingskommun			-0,2		-0,1	-0,1		-0,2		-0,2	-0,2			0,2			0,2	0,2
Residensstad			0		0	0		0,5**		0,6**	0,6**			0			0	0
Befolkning (log)			-0,1		-0,1	0,1		-1		-0,6	-0,5			0,8			0,6	0,8
Skattekraft 2017			0,1		-0,1	0,1		1,3*		0,4	0,4			0,1			0,6	0,7
Arbetslöshet 2018			0,4		0,4*	0,3		-0,4		-0,2	0			1,0***			0,8**	0,7**
Befolkningsförändring 2007–17 (procent)			-0,3		-0,3	-0,3		-0,7		-0,8	-0,9*			-0,2			-0,2	-0,1
Förändring antal skolor (procent)			0		0	-0,1		0,2		0,2	0,1			1,5**			1,6**	1,4**
Elever per skola			-0,3		-0,2	-0,3		0,7		0,7	0,6			0,2			0,4	0,4
Universitetssjukhus			-0,3		-0,3	-0,3		0,2		0,3	0,4			0,1			0,1	0,3
Mindre sjukhus (kontroll: inget sjukhus)			-0,2*		-0,1*	-0,2*		-0,3**		-0,3**	-0,3*			0			0	0,1
Kommunarea km2			1,4***		1,4***	1,4***		-0,4		-0,1	0			0,2			0,2	-0,2
Befolkningstäthet			-0,2		-0,3	-0,4		-0,1		0	-0,2			-0,5			-0,5	-0,4
Vänsterpartiet				-0,5***	-0,4*	-0,3			0	-0,2	-0,1					-0,4*	-0,2	-0,1
Socialdemokraterna				-1,1***	-0,9***	-0,8***			0,8***	0,7***	0,6***					-1,7***	-1,4***	-1,3***
Miljöpartiet				-0,5***	-0,4*	-0,2			0,5**	0,4	0,4*					-0,6***	-0,5**	-0,4*
Centerpartiet				1,4***	1,3***	1,4***			0,2	0,1	0,4*					0,6***	0,6***	0,2
Liberalerna				-1,2***	-1,0***	-0,7***			1,6***	1,3***	1,2***					-2,2***	-1,9***	-1,7***
Kristdemokraterna				-0,4*	-0,2	-0,1			1,8***	1,5***	1,6***					-0,7***	-0,4*	-0,5*
Moderaterna				-0,7***	-0,5***	-0,4*			1,4***	1,2***	1,1***					-1,7***	-1,5***	-1,5***
Sverigedemokraterna (Kontroll: Övriga)				-0,5**	-0,4*	-0,3			-0,2	-0,1	-0,1					1,1***	0,8***	0,7***
C-d-skala						NI						-1,2***						2,3***
Id: hemorten												-0,1						0,5**
Id: kommunen												-0,3						-0,6**
Id: landskapet												-0,4						1,2***
Id: länet/regionen												0,4*						-0,1
Id: Sverige												0,5*						0,4*
Id: Europa												0,3						-0,7***
Id: Världen												-0,1						0,1

	Beroende variabel: C-d-skala						Koncentrera specialistsjukvården						Bevara skolor i glesbygd					
	NULL	M1	M2	M3	M4	M5	NULL	M1	M2	M3	M4	M5	NULL	M1	M2	M3	M4	M5
Konstant	6,3***	7,8***	5,9***	6,8***	6,8***	6,5***	6,7***	2,5***	6,7***	6,0***	3,3***	3,7***	7,1***	11,4***	6,1***	8,1***	8,8***	6,8***
Antal individer	8029	7827	7373	8029	7265	6129	7874	7673	7229	7874	7123	6061	7814	7613	7178	7814	7070	6104
Antal kommuner		290	290	290	290	290		290	290	290	290	290		290	290	290	290	290
Variation kommunnivå	0,235	0,191	0,04	0,168	0,031	0,047	0,292	0,287	0,221	0,285	0,254	0,233	0,274	0,303	0,255	0,315	0,307	0,286
Variation individnivå	5,141	5,099	4,964	4,588	4,53	4,426	6,785	6,46	6,732	6,478	6,194	6,081	6,204	5,801	5,949	5,204	4,923	4,608
R2 kommunnivå (Bryk/Raudenbush)		0,17	0,84	0,28	0,87	0,82		0,01	0,26	0,02	0,13	0,11		-0,13	0,14	-0,15	-0,05	0,06
R2 kommunnivå (Snijders/Bosker)		0,09	0,46	0,20	0,51	0,46		0,03	0,13	0,04	0,11	0,10		-0,03	0,09	0,00	0,08	0,17
R2 individnivå (Bryk/Raudenbush)		0,01	0,04	0,11	0,12	0,13		0,05	0,00	0,05	0,08	0,10		0,07	0,04	0,16	0,21	0,26
R2 individnivå (Snijders/Bosker)		0,02	0,07	0,12	0,16	0,16		0,05	0,01	0,04	0,09	0,10		0,06	0,04	0,15	0,19	0,25
Intra class correlation ICC	0,044	0,036	0,008	0,035	0,007	0,01	0,041	0,043	0,032	0,042	0,039	0,037	0,042	0,05	0,041	0,057	0,059	0,058
Baysean information criteria BIC	36188	35295	32986	35313	32003	26986	37667	36443	34666	37378	33765	28736	36684	35365	33571	35434	31959	27312

Tabell 5 forts Vad förklarar kommun- och regionpolitikens åsikter i fem lokaliseringsfrågor – flernivåanalys med fixa effekter.

	Beroende variabel: Regionreform					Kommunreform						
	NULL	M1	M2	M3	M4	M5	NULL	M1	M2	M3	M4	M5
Kön (kvinna)		-0,2**			-0,5***	-0,6***	-0,2***				-0,4***	-0,4***
Ålder		-0,4*			-0,4	-0,4	0,2				0,3	0,2
Född i utlandet		0,3*			0,1	0	0,4**				0,2	0,1
Inflyttad till länet		0			0	-0,1	0,2**				0,1	0
Utbildning (hög)		0,5***			0,6***	0,5***	0,5***				0,5***	0,4***
Utbildning (låg) (kontroll: medel)		-0,2			-0,1	-0,1	0				0,1	0,2
Inkomst		6,3***			4,2***	3,9***	7,7***				4,2***	4,1***
Parlamentarisk position (majoritet)		0,9***			0,3***	0,2**	0,4***				0	0
Personvald		0,1			0,4***	0,5***	-0,3***				0,2	0,2*
Ledamot RF		1,4***			0,4**	0,4*	1,2***				0,3	0,2
Ledamot KF&RF (Kontroll: bara KF)		-1,3***			0	0	-1,0***				0	0
Kommunalt rangindex		0,9***			0,7***	0,7***	0,3*				0,1	0,2
Bor i centralortens utkant			-0,3***		-0,3**	-0,2*		-0,3**			-0,2*	-0,1
Bor i annan tätort			0		-0,1	0		-0,2			-0,2	0
Bor utanför tätort			-0,5***		-0,2	0		-0,7***			-0,3**	-0,1
Uppväxt Stad, större tätort			0,1		-0,1	0		0			-0,1	0
Uppväxt Mindre tätort			0,1		-0,1	0,1		-0,3*			-0,2*	-0,2
Uppväxt Ren landsbygd			-0,1		-0,1	0,1		-0,6***			-0,3*	-0,1
Bor i landsbygdskommun			-0,1		-0,1	-0,1		0			0	0,1
Bor i pendlingskommun			0,1		0,2	0,2		0			0	-0,1
Residensstad			0,1		0,1	0,2		0,4			0,3	0,4
Befolkning (log)			-0,3		-0,2	0,1		0,1			0,4	0,2
Skattekraft 2017			0,5		0,4	0,4		0,9			0,4	0,4
Arbetslöshet 2018			0,3		0,4	0,4		0,5			0,6*	0,7*
Befolkningsförändring 2007–17 (procent)			-0,4		-0,5	-0,4		-0,1			-0,3	-0,4
Förändring antal skolor (procent)			-1,3		-0,9	-1,1		-0,6			-0,6	-0,4
Elever per skola			-0,3		-0,1	-0,2		0			-0,1	-0,1
Universitetssjukhus			0,7		0,6	0,5		0,6*			0,6*	0,5
Mindre sjukhus (kontroll: inget sjukhus)			0,2		0,2	0,2		0,3*			0,3*	0,3*
Kommunarea km2			-1		-1,3*	-1		-0,7			-0,8	-0,4
Befolkningstäthet			1,1		0,8	0,5		0,3			0,3	0,2
Vänsterpartiet				1,1***	0,8***	0,6*			0,7***		0,6**	0,4
Socialdemokraterna				2,5***	2,2***	2,0***			1,7***		1,7***	1,4***
Miljöpartiet				2,0***	1,6***	1,3***			1,3***		1,1***	0,9***
Centerpartiet				1,5***	1,2***	1,3***			-0,3		-0,2	0
Liberalerna				2,1***	1,6***	1,2***			2,4***		2,1***	1,7***
Kristdemokraterna				2,0***	1,5***	1,5***			1,3***		0,9***	0,7**
Moderaterna				0,1	-0,2	-0,4*			1,4***		1,2***	1,1***
Sverigedemokraterna (Kontroll: Övriga)				-1,4***	-1,3***	-1,3***			-1,0***		-0,9***	-0,8***
C–d-skala												-1,5***
Id: hemorten												0,1
Id: kommunen												-0,4
Id: landskapet												-1,4***
Id: länet/regionen												0,6**
Id: Sverige												-0,7**
Id: Europa												1,2***
Id: Världen												0,4*

Beroende variabel:	Regionreform						Kommunreform					
	NULL	M1	M2	M3	M4	M5	NULL	M1	M2	M3	M4	M5
Konstant	4,4***	-0,5	4,9***	3,0***	0,5	2,1**	4,2***	-1,3**	4,4***	3,1***	0,3	2,3***
Antal individer	7956	7755	7307	7956	7200	6092	7989	7786	7336	7989	7228	6110
Antal kommuner		290	290	290	290	290		290	290	290	290	290
Variation kommunnivå	0,791	0,762	0,64	0,727	0,585	0,595	0,556	0,444	0,314	0,489	0,314	0,338
Variation individnivå	10,54	9,824	10,314	9,194	8,709	8,298	8,767	8,374	8,564	7,961	7,705	7,414
R ² kommunnivå (Bryk/Raudenbush)		0,06	0,11	0,08	0,21	0,18		0,20	0,37	0,12	0,37	0,35
R ² kommunnivå (Snijders/Bosker)		0,06	0,07	0,10	0,19	0,19		0,13	0,22	0,11	0,26	0,26
R ² individnivå (Bryk/Raudenbush)		0,06	0,00	0,13	0,16	0,20		0,04	0,01	0,09	0,11	0,15
R ² individnivå (Snijders/Bosker)		0,06	0,01	0,12	0,16	0,20		0,05	0,03	0,09	0,13	0,16
Intra class correlation ICC	0,07	0,072	0,058	0,073	0,063	0,067	0,06	0,05	0,035	0,058	0,039	0,044
Baysean information criteria BIC	41657	40177	38250	40651	36659	30867	40327	39026	36956	39623	35834	30199

Resultat: Majoritetspolitiker är mer centralistiska (och oppositionspolitiker i mer decentralistiska) på c–d-skalan och i skol- och regionfrågan. Politiker som har en högre position i den kommunala hierarkin är mer centralistiska i samma frågor.

Regionpolitiker är mer centralistiska i sjukvårds- skol- och regionfrågan. Det finns ingen effekt av att ha dubbelmandat i kommun och region.

Tabell 6 Effekter i centralistisk (C) och decentralistisk (D) riktning av politiska uppdrag

	C–d-skala	Koncentrera sjukvård	Bevara skolor	Region-reform	Kommun-reform
Parlamentarisk position (majoritet =1)	C		C	C	
Personvald	C			C	C
Kommunalt rangindex		C	C	C	
Ledamot RF		C	C	C	
Ledamot KF&RF (Kontroll: bara KF)					

Centrum/periferi faktorer på individuell och kommunal nivå (M2)

Variablerna i denna modell är tänkta att identifiera eventuella egenintressen bakom attityder byggda på politikernas erfarenheter av att befinna sig i centrum eller periferi:

På individnivå ingår: nuvarande hemort i kommunen (dummyvariabler: centralortens utkant respektive annan tätort eller glesbygd – med centralorten [centrum] som kontrollgrupp); personlig uppväxt (dummyvariabler: i stad/större tätort i Sverige; i mindre tätort; i ren landsbygd – med uppväxta i Stockholm/Göteborg/Malmö/ eller utlandet som kontrollgrupp). Dessa frågor bygger på enkätdata.

Resultat: Att bo utanför de centrala delarna i kommunens centralort korrelerar positivt med att politiker är mer decentralistiska på c–d-skalan och i skolfrågan. Det är kanske inte så konstigt att bostadsorten inom en kommun hänger samman med lokalisering av service inom kommunen i skolfrågan. ”Förortspolitiker” är därtill mer negativa till förslag om regionreform.

Uppväxtort – en faktor som har samband med åsikter om centralisering och centralisering bivariat och i modeller där inte alla kontrollvariabler ingår – har inga effekter i den fullständiga modellen M5 när det bland annat kontrolleras för identitet.

Tabell 7 Effekter i centralistisk (C) och decentralistisk (D) riktning av politikens bostad i kommunen och uppväxtort

	C–d-skala	Koncentrera sjukvård	Bevara skolor	Region-reform	Kommun-reform
Bor i centralortens utkant	D		D	D	
Bor i annan tätort	D		D		
Bor utanför tätort	D		D		
Uppväxt Stad, större tätort					
Uppväxt Mindre tätort					
Uppväxt Ren landsbygd					

På kommunnivå ingår följande förklaringsfaktor i M3: Om kommunen är enligt SKL:s kommungruppsindelning en landsbygdskommun eller pendlingskommun utanför storstad (dvs en potentiellt mindre kommun med hög urbanitet), om kommunen är residensstad i länet, befolkningsstorlek (logaritmerad), befolkningstäthet, kommunens area, befolkningsökning 2007–17 (procent), förändring av antalet grundskoleenheter i kommunen 2007–2017 (procent ökning), antal elever per skola, förekomst av sjukhus (dummyvariabler: universitetssjukhus, mindre sjukhus – med kommuner utan sjukhus som kontrollgrupp). I denna grupp variabler ingår även två kontrollvariabler som avser att fånga lokalsamhällets ekonomiska status: skattekraft (beskattningsbar inkomst per invånare) 2017 och arbetslöshet (procent av sysselsatta) 2018.

Resultat: Dessa variabler på kommunnivå hade förvånansvärt få signifikanta effekter i de fullständiga modellerna. Politiker i landsbygdskommuner är något överraskande mer *centralistiska* i skolfrågor. Politiker i residensstäder (som ofta har det större sjukhuset i trakten) är mer positiva till att koncentrera specialistsjukvård till storsjukhusen.

I kommuner med högre arbetslöshet är politikerna mer decentralistiska i skolfrågor och i kommunreformfrågan.

Kommuner som ökat antalet skolor under senare år är mer positiva till att bevara skolor i glesbygden. Elevtätheten på skolorna har ingen effekt.

Politiker i kommuner med ett sjukhus i som inte är ett universitetssjukhus är decentralister i sjukvårdsfrågan – men centralister på c–d-skalan och i kommunreformfrågan.

Politiker som bor i till ytan stora kommuner klassar sig som mer decentralistiska på c–d-skalan – och denna effekt är relativt stark, men ytstorleken har inga effekter på sakfrågorna.

Befolkningsstorlek, befolkningstäthet, kommunens skattekraft (som är ett bra mått på lokalsamhällets ekonomi) har inga effekter på attityder i dessa frågor.

Tabell 8 Effekter i centralistisk (C) och decentralistisk (D) av kommunegenskaper med relevans för centrum och periferi

	C–d-skala	Koncentrera sjukvård	Bevara skolor	Regionreform	Kommunreform
Bor i landsbygdskommun			C		
Bor i pendlingskommun					
Residensstad		C			
Befolkning (log)					
Skattekraft 2017					
Arbetslöshet 2018			D		D
Befolkningsförändring 2007–17 (procent)					
Förändring antal skolor (procent ökning)			D		
Elever per skola					
Universitetssjukhus					
Mindre sjukhus (kontroll: inget sjukhus)	C	D			C
Kommunarea km ²	D				
Befolkningstäthet					

Partier (M3)

I en representativ demokrati av svensk modell utgör partierna alternativen i valet, och i den bästa av världar speglar partisystemet de relevanta ideologiska dimensioner som är relevanta i väljarnas ögon.

När det gäller att använda parti som oberoende variabel för politikernas åsikter kan man resonera på två sätt (Karlsson, 2003): Å ena sidan kan partitillhörighet vara en egenskap som formar de åsikter politikerna har. Det gäller inte minst ståndpunkter i konkreta sakfrågor där socialisation inom partiet är viktig för åsiktsbildning. Men å andra sidan är det lika rimligt att se det som att åsikterna förklarar partitillhörighet. Politiska kandidater dras till ett visst parti – och rekryteras av detsamma – för att de delar partiets grundläggande värderingar. Även personliga egenskaper som till exempel socioekonomisk ställning och bostadsort i kommunen kan vara faktorer som avgör partival/rekrytering. Det finns därför ett värde att analysera sambandet mellan parti och åsikter separat från andra kontrollvariabler och därigenom konstatera hur stor andel av åsiktsvariationen som förklaras av parti och som därmed fångas upp av partisystemet.

Det svenska partisystemet vilar tungt på vänster–högerdimensionen (Oscarsson & Holmberg, 2016), och i KOLFU förklarar politikernas partitillhörighet 72 procent av variationen i deras självplacering på v–h-skalan. Partitillhörighet förklarar därtill 46 procent av variationen på galtan-skalan och 26 procent av variationen på den gröna skalan. Det är i den jämförelsen anmärkningsvärt att endast 12 procent av variationen på c–d-skalan förklaras av partisystemet.

Partiföreträdarnas åsikter i de fem undersökta frågorna illustreras av M3 i tabell X presenteras i tabell 9. De politiska förslagsfrågorna besvarades på en femgradig skala, men för att öka jämförbarheten med c–d-skalan har svaren här kodats om till 0 (mycket dåligt förslag) till 10 (mycket bra förslag). Resultatet för det parti som har den mest centralistiska positionen har gråmarkerats medan resultatet för det mest decentralistiska partiet har markerats med en understrykning. Måttet Eta² visar hur stor andel av variationen i svaren på respektive fråga som förklaras av politikernas partitillhörighet.

Tabell 9: Åsikter i centraliserings- och decentraliseringsfrågor efter parti (medelvärden 0–10)

	A C–d-skalan	B Koncentrera specialist- sjukvård	C Bevara sko- lor i gles- bygd	D Storregioner	E Färre men större kom- muner
Vänsterpartiet	6,3	6,0	7,8	4,2	4,0
Socialdemokraterna	5,7	6,8	6,4	<u>5,5</u>	4,9
Miljöpartiet	6,2	6,5	7,6	5,1	4,6
Centerpartiet	<u>8,3</u>	6,2	8,6	4,4	2,8
Liberalerna	<u>5,6</u>	7,6	<u>5,9</u>	5,2	<u>5,6</u>
Kristdemokraterna	6,4	<u>7,8</u>	7,4	5,1	4,5
Moderaterna	6,0	7,4	6,5	3,2	4,6
Sverigedemokraterna	6,3	<u>5,7</u>	<u>9,3</u>	<u>1,6</u>	<u>2,1</u>
Övriga lokala partier	6,8	6,0	8,1	3	3,2
Samtliga	6,2	6,8	7,1	4,5	4,3
ETA ²	,12	,04	,15	,10	,03

I figur 7 nedan illustreras partiernas interna rangordning i de fem frågorna från decentralistisk till centralistisk. Eftersom partierna bygger på rang framgår inte i denna figur att många partier ligger tämligen nära varandra.

Figur 7 – Partiernas rangordning efter mest och minst positiv till centralisering (bivariat)

	DEC				CEN					
C–d-skalan	C	Övr	KD	V	SD	MP	M	S	L	
Koncentrera specialistsjukvård	SD	Övr	V	C	MP	S	M	L	KD	
Bevara skolor i glesbygd	SD	C	Övr	V	MP	KD	M	S	L	
Storregioner	SD	Övr	M	V	C	KD	MP	L	S	
Färre men större kommuner	SD	C	Övr	V	KD	MP	M	S	L	

Bland de fem frågorna är det i skolfrågan som partitillhörighet har högst förklaringskraft för politikernas åsikter ($\text{Eta}^2 = .15$), följt av c–d-skalan (.12) och frågan om storregioner (.10). I frågorna om sjukhus och kommunreform är partiernas förklaringskraft anmärkningsvärt låg (.04 respektive .03).

Sverigedemokraterna utmärker sig som det mest decentralistiska partiet i de fyra sakfrågorna, med klar marginal, men samtidigt lägger sig SD:s genomsnittliga företrädare i mitten av c–d-skalan. Centerpartiet är det parti vars företrädare placerar sig som mest decentralistiska på c–d-skalan, och näst mest i skolfrågan och i kommunreformsfrågan. I sjukhus- och regionfrågorna ligger centerpartisterna däremot närmare mitten. Gruppen övriga lokala partier och Vänsterpartiet ligger i samtliga frågor på den decentralistiska sidan, relativt övriga partier.

Liberalerna är det mest centralistiska partiet på c–d-skalan och även i skolfrågan och kommunfrågan. L är därtill det näst mest centralistiska partiet i sjukhusfrågan och regionfrågan. Det är därför rimligt att kora Liberalerna till det mest centralistiska partiet överlag. I regionfrågan är Socialdemokraterna mest centralistiska, och partiet ligger klart på den centralistiska sidan i samtliga övriga frågor. Moderaterna är det tredje mest centralistiska partiet i samtliga frågor utom i regionfrågan, där M är mer decentralistiska. Miljöpartiet ligger konstant på den centralistiska sidan, vilket Kristdemokraterna också gör i sakfrågorna – men KD-politiker säger sig däremot luta mer åt det decentralistiska hållet på c–d-skalan.

De bivariata partimönstren som redovisats ovan utan kontrollvariabler finns kvar även i flernivåmodellerna. Endast i några enstaka fall, där partier ligger mycket nära varandra, ändras rangordningen mellan.

Identifiering med platser och områden samt c–d-skalan (M5)

En potentiell förklaring till positionering i centraliserings- och decentraliseringsfrågor är hur personer identifierar sig med olika samhällsnivåer. Om identifikationen ligger på en högre nivå (till exempel kommunen eller regionen) än en lägre nivå (till exempel hemorten) kan man tänka sig att en mer positiv attityd till centralisering ligger närmare till hands. I KOLFU ställdes en fråga på kring identifiering till platser och områden och resultaten presenteras i tabell 10. Här redovisas också resultatet av en faktoranalys där de sju delfrågorna ingår.

Tabell 10. Människor identifierar sig i olika grad med olika platser och områden. I vilken grad identifierar du dig med följande (Medelvärde 0 "identifierar mig inte alls med" – 10 "identifierar mig fullständigt med").

	Medelvärde bland alla svarande	Andel som identifierar sig exklusivt mest med denna nivå	Faktoranalys (factor scores, varimax rotation)		
			Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3
Min hemort	7.5	5.5	.75	.06	.28
Min kommun	7.5	2.2	.75	.13	.31
Mitt landskap	6.9	1.7	.42	.14	.66
Mitt län/region	6.7	0.8	.39	.23	.67
Sverige	8.2	15.3	.34	.40	.31
Europa	6.6	1.7	.12	.78	.18
Världen	6.1	6.3	.04	.72	.08
Eigen value			1.6	1.4	1.2

N= 7146

Det visar sig att den plats eller det område politikerna identifierar sig starkast med är Sverige, följt av hemorten och kommunen på delad andraplats. Därefter följer landskapet och län/region, och svagast identifikation har de med Europa och Världen. Faktoranalysen på tre dimensioner i materialet där identifikation på lokal nivå (hemorten och kommunen) hänger samman, liksom regional nivå (landskap och län/region) och internationell nivå (Europa och Världen). Den nationella nivån har bara en representant bland alternativen (Sverige) och skapar därför ingen egen dimension.

Resultaten i tabell 5 visar att starkare identifikation med hemorten gör politiker mer decentralistiska på c–d-skalan och i skolfrågor, medan identifikation med kommunen gör politikerna mer centralistiska i skolfrågorna. Detta är intressant eftersom identifikation med hemort och kommun är starkt positivt korrelerat ($r=.74$), men det är alltså ändå skilda effekter på de två identifikationsnivåerna i skolfrågan. Detta är rimligt eftersom kommunens bästa ställs modell kommundelens bästa i lokaliseringsfrågor.

Landskapsidentifikation är förknippat med decentralism på c–d-skalan, skolfrågan, regionfrågan och kommunfrågan, medan läns-/regionidentifikation är förknippat med centralism i sjukvårdsfrågan och regionfrågan. Det spelar alltså även roll vilken sorts regional identifikation man har.

Identifikation med Sverige hänger samman med centralism i sjukvårdsfrågan men decentralism i skol- och regionfrågor.

Identifikation med Europa är förknippat med centralism i alla frågor utom sjukvårdsfrågan. De som identifierar sig starkast med den globala nivån är mer positiva till regionreform.

Slutligen kan vi konstatera att i modellen när c–d-skalan läggs in som oberoende variabel i relation till position i de fyra sakfrågorna noteras en klart signifikant effekt i förväntad riktning i samtliga fall - effekten är starkast i skolfrågan och svagast i sjukvårdsfrågan.

Tabell 11 Effekter i centralistisk (C) och decentralistisk (D) av politikerns identitet samt svar på c–d-skalan

	C–d-skala	Koncentrera sjukvård	Bevara skolor	Regionreform	Kommunreform
C–d-skala	NI	D	D	D	D
Identitet: hemorten	D		D		
Identitet: kommunen			C		
Identitet: landskapet	D		D	D	D
Identitet: länet/regionen		C		C	
Identitet: Sverige		C	D	D	
Identitet: Europa	C		C	C	C
Identitet: Världen				C	

Förklaringskraft i de olika modellerna

På kommunnivå är modellerna överlägset starkast när det gäller c–d-skalan, följt av kommunreforms- och regionreformsfrågorna.

De kontextuella faktorerna kopplade till centrum och periferi i M2 har förklaringskraft för alla fem frågorna, allra mest för c–d-skalan. Inte minst är kommunens area en stark indikator här. I sakfrågorna är förklaringskraften klart mindre: starkast i relation till kommunreform och sjukvårdsfrågan och svagare i relation till skolfrågan och regionreformsfrågan. Även på individnivå har M2 klart starkast förklaringskraft på c–d-skalan och klart mindre på övriga sakfrågor, allra svagast för sjukvårdsfrågan och regionfrågan.

Partitillhörighet (M3) har betydande förklaringskraft för alla fem frågor, starkast på kommunnivå för c–d-skalan och på individnivå på skolfrågan. Parti är minst viktigt i sjukvårdsfrågan.

Diskussion

Avsikten med detta arbetspapper har varit att utifrån empirisk utgångspunkt undersöka om det finns en centralism–decentralismdimension i svensk kommun- och regionpolitik. Genom att vända och vrida på olika mått och frågor relaterade till politikerns åsikter i lokaliseringsfrågor, och genom att testa en rad olika förklaringsfaktorers effekter har jag försökt finna systematik i materialet.

Frustrerande nog är det inte lätt att svara ja eller nej på frågan om det finns en centralism–decentralismdimension. Å ena sidan är det svårt att extrahera någon sådan dimension ur de undersökta frågorna genom faktoranalys som förklarar mer än en enskild fråga. Och den fråga som tagits fram som indikator för en sådan tänkt dimension – c–d-skalan – har inte så starka samband med sakfrågor om lokalisering som man kunde förvänta sig.

Å andra sidan finns i materialet systematiska samband som i samtliga fall tyder på att politiker som är centralistiska i en fråga är det också i andra. Och inte heller tycks det vara några av de andra dominerande ideologiska dimensionerna i svensk politik som ligger bakom åsiktsvariationen i dessa frågor.

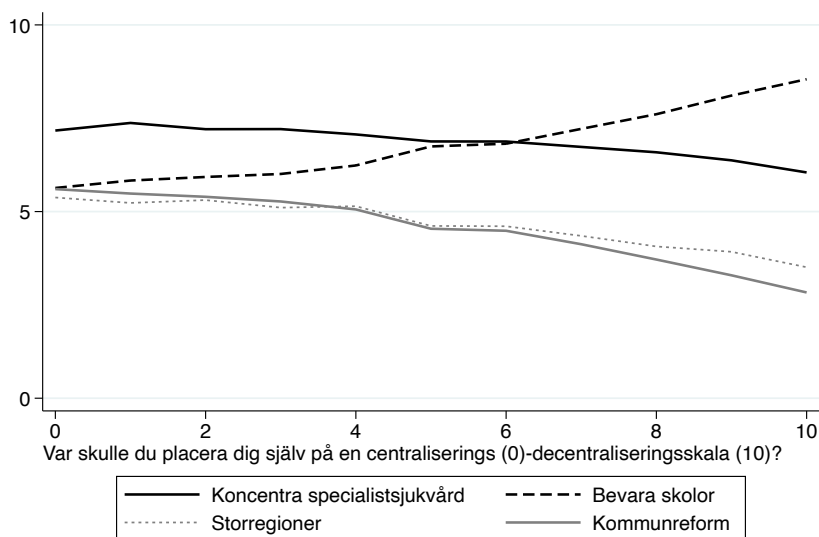
Vad beror bristen på dimensionalitet på?

En given möjlig förklaring till att dimensionaliteten är så svag är att politiker inte uppfattar att problematiken i de undersökta frågorna faller tillbaka på samma principiella ställningstagande. Antingen för att de i frågorna ser andra aspekter än centralisering och decentralisering som styrande, eller att de inte ens har tänkt tanken att det är vad frågan egentligen handlar om. Eller att politikerna är olika – en del ser dimensionaliteten och andra inte.

En annan möjlig, och mer optimistisk, tolkning är att c–d-skalan trots allt fungerar som indikator för en dimension, men att de här undersökta sakfrågorna är så komplexa och beroende av separata förklaringsfaktorer som väger tyngre än c–d-skalan. C–d-skalan visade sig trots allt ha en signifikant effekt i förväntad riktning på åsikter i de undersökta fyra sakfrågorna även under kontroll för 46 andra relevanta variabler.

En kontrollanalys (figur 8) visar också att det är bland politiker som placerar sig längst åt decentraliseringshållet som åsiktsskillnaderna i centraliserings och decentraliseringsfrågor är som störst – politiker som står längre åt centraliseringshållet har mer likartade åsikter.

Figur 8 – Åsikter i fyra sakfrågor om lokalisering (predicerade medelvärden, M5) efter placering på c–d-skalan

De flesta partiets placering på c–d-skalan (i förhållande till varandra) sammanfaller därtill nägorlunda med deras relativa placering i de fyra sakfrågorna, vilket också för att skalan fungerar som en indikator för en underliggande dimension.

Men här finns också motsägelsefulla resultat, inte minst för politiker i Sverigedemokraterna och Kristdemokraterna som tycks ha tolkat in något annat i sina svar på c–d-skalan än substansen de fyra sakfrågorna. SD-politiker lägger sig i mitten på c–d-skalan men de är samtidigt de avgjort mest decentralistiska i samtliga sakfrågor. KD-politiker lägger sig på den decentralistiska sidan av c–d-skalan, men är överlag mer centralistiska i sakfrågorna.

Några andra resultat som pekar på att sakfrågorna är mer komplexa och inte entydigt kan kopplas till c–d-skalan är att regionfrågan och frågan om centralisering av sjukhus tycks vara

tveeggade i sammanhanget: Centerpartistiska politiker är till exempel mer centralistiska i just dessa frågor än deras placering på c–d-skalan antyder.

En möjlig tolkning är att regionreformen – utöver att verka i centralistisk riktning ur ett servicelokaliseringssperspektiv – också kan beskrivas som en *decentraliseringsreform* ur ett nationellt indelningsperspektiv. Att skapa storregioner är ett sätt att bevara och rentav stärka den regionala politiska nivån i Sverige, vilket till exempel KD och M är skeptiska till medan C är positivt. Kanske är det denna paradox som ligger bakom bristen på samband mellan decentraliseringsreformer och faktiska sammanslagningsreformer i Europa under senare år (Askim, Klausen, Vabo, & Bjurstrøm, 2016).

Eventuellt finns ett inslag av denna kluvenhet även i sjukvårdsfrågan. Att koncentrera specialistsjukvård till storsjukhus kan tolkas både som att små sjukhus avlövas på kompetens och riskerar att på sikt förtvina och läggas ner. Men centralisering av specialistverksamhet kan möjligen också vara en lösning som ökar chanserna för att de lokala sjukhusen bevaras – om de slipper ansvar och krav på specialistbemanning som de annars har svårt att leva upp till.

Kommunreformsfrågan skulle kunna antas ha liknande problematik som regionfrågan, inte minst eftersom åsikter om de två frågorna samvarierar så starkt, men här tycks emellertid partiernas åsikter sammanfalla mer systematiskt med placering på c–d-skalan (undantaget SD).

Det samma gäller åsikter i skolfrågan som också har det starkaste sambandet med svaren på c–d-skalan. Kanske är därför skol- och kommunreformsfrågorna mest indikativa för ett renodade centraliserings–decentraliseringsproblem medan det i främst sjukhus- och regionreformsfrågan finns andra tunga aspekter och argument som spelar in som gör att vissa centralister och decentralister kan komma till samma slutsats.

Förklaringsfaktorernas betydelse

Förklaringsfaktorer som systematiskt påverkar politiker i endera centralistisk eller decentralistisk riktning i lokaliseringsfrågor är också en indikation på att det kan finnas en dimensionality i materialet trots allt. Ju fler sådana mönster som vi hittar, desto troligare är det att det finns en underliggande dimension.

Vi kan bland annat se att kvinnor överlag är mer decentralistiska än män, och att hög utbildning och hög inkomst har tydliga samband med centralism.

Man skulle kunna tänka sig att personer som flyttar in utifrån till en kommun eller en region borde vara mer centralistiska, eftersom de har sett världen och inte är lika insocialiserade i att prioritera hemortens intressen över intressen på högre samhällsnivåer. Och en sådan effekt kan vi se i att utrikesfödda är mer centralistiska på c–d skalan. Men mot denna hypotes talar att utrikesfödda samtidigt är mer centralistiska i skol- och sjukvårdsfrågan. Och personer som är födda i andra län än där de nu är verksamma är mer decentralistiska på c–d-skalan. Dessa resultat är svåra att tolka.

I tabell 6 ovan som sammanfattar effekter av politiska uppdrag på åsikter om lokalisering återfinns inte mindre än 12 ”C” och inget ”D”. Det betyder att politiker som är i maktposition, för att de tillhör den styrande majoriteten, för att de har högre rang i den kommunala hierarkin, för att de har starkt stöd av väljarna genom personvalet eller de är verksamma på en högre politisk nivå (regionen) också är mer centralistiska. En möjlig tolkning av detta är att personer i

maktposition ofta tvingas vara mer pragmatiska medan politiker som är outsiders kan tillåta sig att vara mer ideologiskt renläriga och populistiska (jfr Gilljam & Karlsson, 2015). Centralism skulle med den tolkningen vara mer förknippade med pragmatism och kommunens/regionens väl.

En ingående förväntning var att politikers egen bostadsort skulle kunna påverka deras svar, eftersom denna orsts belägenhet i centrum respektive periferin skulle ge politiker ett egenintresse i att verka i centralistisk eller decentralistisk riktning. Och mycket riktigt, politikers bostadsort i kommunen verkar systematiskt ha betydelse för deras placering på c–d-skalan och på skolfrågan – som berör inomkommunal lokalisering. Politiker i centralortens centrum är mer centralistiska och övriga är mer decentralistiska vilket tydligt speglar ett egenintresse.

Mindre tydliga är de kontextuella geografiska faktorerna, även om de flesta av de få signifikanta effekterna som finns här ligger i linje med förväntningarna. Politiker som bor i en regional centralort (residensstad) är mer benägna att centralisera sjukvård – föga förvånande eftersom regionens största sjukhus i allmänhet ligger i just denna ort. Politiker som har ett mindre sjukhus är emellertid negativa till en sådan reform, vilket torde bero på att det är just i sådana kommuner som sjukhusen skulle avlövas på kompetens.

Kommuner ju längre bort från storstadsområdena man kommer i Sverige, i synnerhet norrut, desto större blir kommunerna till ytan. Och det är därför inte förvånande att politiker i ytstora kommuner också har decentralistiska åsikter på c–d-skalan. Mer förvånande är att denna variabel inte har effekt i de fyra sakfrågorna, och att befolkningsstorlek, tätortsgrad och skattekraft inte har några effekter på någon av frågorna. Dessa variabler brukar normalt vara tunga kontextuella förklaringsfaktorer i denna typ av analyser.

Något motsägelsefullt är att politiker som bor i landsbygdskommuner är mer centralistiska i skolfrågor, och att politiker i kommuner som minskat antalet skolor är mer centralistiska. Kanske leder dessa gemensamma erfarenheter till en större pragmatism i skolfrågan att hantera nödvändiga förändringar, samtidigt som egenintresset kvarstår kopplat till bostad i kommunen.

Identitetseffekterna i M5 tyder också på viss systematik. Hemortsidentifikation gör politiker mer decentralistiska på c–d-skalan och i skolfrågan medan kommunidentifikation gör dem mer centralistiska i samma fråga. Trots den starka positiva korrelationen mellan hemorts- och kommunidentifikation är det alltså skilda effekter av de två på inomkommunallokalisering.

Landskapsidentifikation är överlag förknippat med decentralistiska hållningar, medan identifikation med länet/regionen hänger samman med centralism - i alla fall i de två för regionen väsentliga frågorna om sjukvård och regionreform. Identifikation med Europa och Världen är överlag förknippat med centralism.

Sverigeidentifikation är däremot mer svårtolkat eftersom den producerar både centralistiska effekter (i sjukvårdsfrågan) och decentralistiska effekter (i skol- och regionreformfrågan). Å andra sidan är detta endast ett av tre exempel på att en förklaringsfaktor förknippas med centralistiska effekter i en fråga och decentralistiska i en annan. De andra är de utlandsfödda som är centralister på c–d-skalan men decentralister i sjukvårds och skolfrågan, och politiker som bor i kommuner med mindre sjukhus som är emot sjukvårdscentralisering men är centralistiska på c–d-skalan och i kommunreformfrågan. Det senare är i och för sig inte så underligt

eftersom mindre sjukhus ligger i regionala centra som i andra fall än just sjukhusreformer knappast skulle missgynnas av centralisering.

Trots några enstaka oförklarade och motsägelsefulla resultat är till slut min tolkning av förklaringsfaktorernas sammantagna effekter att de överlag pekar mot systematiska och tolkningsbara mönster där politikernas erfarenheter och egenintressen puttar dem i en mer centralistisk eller decentralistisk åsiktsriktning. Detta stärker ytterligare antagandet om en ideologisk centralism–decentralismdimension.

Fortsättningen

Frågan är nu till sist om detta material över huvud taget lämpar sig för fortsatta studier om centralism och decentralism i svensk politik, och om det är värt att fortsätta jakten på en ideologisk dimension?

Min tentativa slutsats så här långt är att det dessvärre förmodligen inte är produktivt att gå vidare med en analys där de fem här presenterade variablerna ingår tillsammans. De är för olika. Troligen är separata analyser av var och en av dem mer givande.

Men huvudresultatet i detta papper, det vill säga bristen på dimensionalitet i de undersökta frågorna, är också ett intressant resultat. Inte minst eftersom det understryker den demokratiska brist som ligger i att partisystemet har så svårt att fånga dessa för svenska väljare i kommuner och regioner så viktiga frågor. Men det är svårt att koka en smaklig soppa på ett så komplext nollresultat.

Dessutom är mitt intryck inte att en ideologisk dimension kan avskrivas – därtill finns alltför mycket systematik i resultaten.

Om tolkningen är att det trots allt finns en underliggande ideologisk dimension som i och för sig är svag i relation till sakfrågorna, då tycks det mig ändå som att c–d-skalan är en rimlig indikator för denna. Inte minst för att effekter som berör centrum och periferifaktorer så tydligt bidrar till att förklara variationen i svaren. Och c–d-skalan skulle i framtida analyser kunna behandlas som ensam beroende variabel i en studie fokuserad på förklaringskraften hos partier, ideologier och egenintressen, och möjligen som en oberoende variabel i relation till sakfrågor för att visa i vilken grad de hänger samman med centralism och decentralism på ett principiellt plan.

Referenser

- Andersson, Ulrika. (2006). Rör inte vårt akutsjukhus. In: SOM-institutet.
- Askim, Jostein, Klausen, Jan Erling, Vabo, Signy Irene, & Bjurstrøm, Karl. (2016). What Causes Municipal Amalgamation Reform? Rational Explanations Meet Western European Experiences, 2004–13. In *Local Public Sector Reforms in Times of Crisis* (pp. 59-79): Springer.
- Autti, Outi, & Hyry-Beihammer, Eeva Kaisa. (2014). School Closures in Rural Finnish Communities. *Journal of Research in Rural Education*, 29(1).
- Baldersheim, Harald, & Rose, Lawrence E. (Eds.). (2010). *Territorial Choice. The Politics of Boundaries and Borders*. Houndmills, Basingstoke and New York: Palgrave Macmillan.
- Blom-Hansen, Jens, Houlberg, Kurt, & Serritzlew, Søren. (2014). Size, democracy, and the economic costs of running the political system. *American Journal of Political Science*, 58(4), 790-803.
- Brommels, Mats, & Vintmyr, Ulrika. (2015). *Bör liten bli stor? Sjukhusstorlekens betydelse för vårdens resultat och kostnadseffektivitet. En sammanställning och analys av vetenskaplig evidens*. Stockholm: Karolinska institutet, Medical Management Centrum.
- Cras, Patrik. (2017). *Landsbygdssamhällets medborgarskap*. Sveriges lantbruksuniversitet, Uppsala
- Fogelholm, Petra, de Fine Licht, Jenny, & Esaiasson, Peter. (2019). *När beslutet fattats-en studie av kommuners hantering av skolnedläggningar*. Göteborgs universitet: Förvaltningshögskolan.
- Gilljam, Mikael, & Karlsson, David. (2015). Ruling Majority and Opposition: How Parliamentary Position Affects the Attitudes of Political Representatives. *Parliamentary Affairs*, 68(3), 555-572.
- Johansson, Folke, Karlsson, David, Johansson, Bengt, & Norén Bretzer, Ylva. (2007). *Kommunstorlek och demokrati*. Stockholm: Sveriges Kommuner och Landsting.
- Jungar, Ann-Cathrine. (2013). *Det reformerade folkinitiativet: erfarenheter 2011-2013*. Stockholm: SKL.
- Karlsson, David. (2003). *En chimär av endräkt. Ideologiska dimensioner i kommunal kulturpolitik*.: Förvaltningshögskolan, Göteborgs universitet.
- Karlsson, David. (2012). Centrum och periferi i omvalet – regionpolitikens geografiska dimension. In Linda Berg & Henrik Oscarsson (Eds.), *Omstritt omval*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Karlsson, David. (2017). *Kommun- och landstingsfullmäktigeundersökningen (KOLFU) 2017*. Göteborg: Förvaltningshögskolan, Göteborgs universitet.
- Karlsson, David, & Gilljam, Mikael. (2014). Politikerna och flernivåsystemet. In David Karlsson & Mikael Gilljam (Eds.), *Svenska politiker. Om folkvalda i riksdag, landsting och kommun*. Stockholm: Santérus.

- Larsson, Emelie. (2018). (De)politicising pregnancy-related risk: gender and power in media reporting of a maternity ward closure. *Health, Risk & Society*, 20(5-6), 227-240. doi:10.1080/13698575.2018.1532072
- Larsson Taghizadeh, Jonas. (2016). *Power from Below?: The Impact of Protests and Lobbying on School Closures in Sweden*. Statsvetenskapliga institutionen, Uppsala universitet.
- Lindbom, Anders. (2014). Waking up the giant? Hospital closures and electoral punishment in Sweden. In Staffan Kumlin & Isabelle Stadelmann-Steffen (Eds.), *How Welfare States Shape the Democratic Public: policy feedback, participation, voting, and attitudes* (pp. 156-178). Cheltenham, UK/Northampton USA: Edward Elgar Publishing.
- Oscarsson, Henrik, & Holmberg, Sören. (2016). Issue voting structured by left–right ideology. In *The Oxford Handbook of Swedish Politics*.
- Pierre, Jon. (2001). Decentralisering, governance och institutionell förändring. In Bo Rothstein (Ed.), *Politik som organisation. Förvaltningspolitikens grundproblem*. RB Stockholm, SNS Förlag. Stockholm: SNS Förlag.
- Skoog, L., & Karlsson, D. (2018). Causes of party conflicts in local politics. *Politics*, 38(2), 182-196. doi:10.1177/0263395716678878
- SOU. (2007:10). *Hållbar samhällsorganisation med utvecklingskraft* Ansvarskommitténs slutbetänkande.
- SOU. (2016:48). *Regional indelning – tre nya län*: Delbetänkande från Indelningskommittén.
- Svarts, Anna. (2017). Healthcare managers' perception of economies of scale. *Journal of health organization and management*, 31(3), 317-330.
- Syssner, Josefina. (2018). *Mindre många: Om anpassning och utveckling i krympande kommuner*. Linköping: Remeso.
- Tavares, Antonio F. (2018). Municipal amalgamations and their effects: A literature review. *Miscellanea Geographica*, 22(1), 5-15.
- Uba, Katrin. (2016). 7 PROTEST AGAINST SCHOOL CLOSURES IN SWEDEN. In Lorenzo Bosi, Marco Giugni, & Katrin Uba (Eds.), *The Consequences of Social Movements* (pp. 159). Cambridge: Cambridge University Press.
- Wänström, Johan, & Karlsson, Martin. (2012). *Kontroverser utan avtryck: Skolnedläggers påverkan på lokala valresultat*. Göteborg: Kommunforskning i Västsverige.